

Miten maailmanjärjestyksen muutos ja Suomi nähdään globaalissa etelässä?

Teivo Teivainen, 12.3.2026

Ennakkohuomioita professori Teivo Teivaisen asiantuntijalausunnon 13.3.2026 taustaksi

Asia: VNS 7/2025 vp Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon ensimmäinen osa Strateginen toimintaympäristöanalyysi sekä skenaarioita vuoteen 2045

Teema: Erilaiset totuudet: Miten maailmanjärjestyksen muutos nähdään muualla?

Paikka: Tulevaisuusvaliokunta, valiokuntahuone E 414, Eduskuntatalo (A-sisääkäynti)

Kiitän saamistani täsmennyksistä huomista asiantuntijakuulemista varten. Tässä niiden perusteella muutama lyhyt ennakkohuomio.

1. Strateginen toimintaympäristöanalyysi sekä skenaarioita vuoteen 2045

Aluksi pari sanaa raportista *Strateginen toimintaympäristöanalyysi sekä skenaarioita vuoteen 2045*.

Kyse on asiantuntevasti valmistettu pohdinta tulevaisuudesta, jota oli ilo lukea. Nostan lyhyesti pari sellaista painotusta, joita olisi voinut tuoda selvemmin mukaan:

Geopoliittinen analyysi olisi voinut pohtia enemmän **ei-valtiollisia toimijoita**:

- alueet, osavaltiot
- aiempaa valtionkaltaisemmat jättiyritykset, alustatalouden polittisuus
- poikkikansallisesti toimivat terroristiverkostot
- se, mitä jotkut kutsuvat globaaliksi kansalaisyhteiskunnaksi
- jokeri: oppivien algoritmien koneet saavat autonomista toimijuutta

Yksi seuraus maailmanjärjestelmän valtiokeskeisyyden todennäköisestä heikentymisestä:

- ➔ Uutta hegemonista valtiota tuskin tulee. Kiina vahvistuu ja ilmastonmuutoksen avittamien uusien kauppareittien myötä lisää toimijuuttaan Suomenkin lähialueilla pohjoisessa.

Lisäksi olisin saattanut itse korostaa hiukan enemmän näitä:

- kansainvälinen oikeus on keskeinen **taloudellinen infrastruktuuri**. Sääntöperustaisuus ei näillä näkymin ole ainakaan täysin rapautumassa.
- tulevaisuus on silti todennäköisesti **nykyistä kaoottisempi**

2. Globaalin etelän näkemyksiä, myös Suomen brändistä

Minulta pyydettiin vielä pohdintaa tavoista ymmärtää kulttuurieroja tai kulttuurisia selityksiä siitä, mitä ja miten toisissa kulttuureissa ajattellaan maailmasta ja sen kehityksestä. Samoin siitä, miten Suomesta ajatellaan maailmalla.

Teema on tietenkin valtava, tässä pari nopeaa huomiota:

Liberaaliksi kutsuttu maailmanjärjestys ja globaalin etelän rooli

Eri puolilla globaalia etelää olen kuullut kerrottavan, miten liberalismi ja demokratia voivat olla hienoja asioita mutta julistavien länsimaiden tekopyhyys kauniiden periaatteiden soveltamisessa maailmanpolitiikkaan raivostuttaa paikallisia. Esimerkiksi toimiessani Euroopan unionin vaalitarkkailuoperaatioiden ydintiimissä Nicaraguassa, Ecuadorissa ja Boliviassa asia tuli toistuvasti esiin. Demokratian ja oikeusvaltioperiaatteiden edistäminen vaalitarkkailulla nähtiin yleisesti hyvänä asiana, ja tapahtuihan se muodollisestikin vaalit järjestäneen valtion kutsusta, mutta Euroopan union ja sen jäsenmaiden haluttomuus korjata globaalin etelän maiden aliedustusta kansainvälisissä instituutioissa nousi usein esiin osoituksena globaalin pohjoisen tekopyhyydestä julistamiensa arvojen suhteen.

Liberalismi on demokratiaa kiistanalaisempi ja sekavammin ymmärretty termi. Siksi siihen suhtautumisessa ei ole yhtä selkeitä jakolinjoja kuin demokratian kohdalla. Hiukan yleistäen olen saanut vaikutelman, että liberaaleihin vapausoikeuksiin suhtaudutaan yleisesti melko positiivisesti, mutta niihin liitetään demokratiaa enemmän myös oletuksia arvojen uuskoloniaalisuudesta. Erityisesti osassa Afrikkaa ja Aasiaa osa paikallisista korostaa esimerkiksi perhearvojen tai kollektivistisiksi miellettyjen perinteiden merkitystä, ja katsoo yksilökeskeisen liberalismiin olevan ainakin osittain sopimatonta omiin olosuhteisiinsa. Kiinassa korostetaan usein oman kongfutselaisen perinteen ensisijaisuutta suhteessa länsimaisiksi miellettyyn liberalismiin. Latinalaisessa Amerikassa liberaalien arvojen mahdollinen kolonialistisuus korostuu erityisesti useiden alkuperäiskansojen edustajien

kommenteissa, vaikka monilta osin Latinalainen Amerikka on ollut osa länsimaisen liberalismien kehitystä.

Tulevaisuusvaliokunnan raportissa *Strateginen toimintaympäristöanalyysi sekä skenaarioita vuoteen 2045* liberalismi on kytketty myös maallistumiseen. Uskonnollisten auktoriteettien haastaminen onkin ollut historiallisesti tärkeä osa liberalismien syntyä länsimaissa. Islamin ja kristinuskon konservatiivisten tulkintojen voimistuminen näkyy eri puolilla Aasiaa ja Afrikkaa, mikä synnyttää hankausta liberaalien arvojen kanssa esimerkiksi sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen oikeuksien suhteen. Kristillinen nationalismi on hyvin vahvaa Yhdysvalloissa ja Venäjälläkin. Intiassa eräänlaista talousliberalismia korostavan Narendra Modin hallituksen piirissä on paljon viitteitä Hindutva-termin sisältämään hindunationalismiin, joka on myös osaltaan asettanut kyseenalaiseksi Intiassa koko itsenäisyyden ajan vallinneen melko voimakkaan sekularismin, jonka liberaalit painotukset näkyvät ainakin toistaiseksi vahvasti myös Intian perustuslaissa. Uskonnot ovat vahvasti läsnä lähitulevaisuuden maailmanpolitiikassa.

Suomen ulkopoliittikan näkyvyys globaalissa etelässä

Nyt Suomen ulkopoliittikassa on aiempaa enemmän sellaista painotusta, että globaalien etelän aliedustus tulisi korjata. Aasiaa on pitänyt esillä erityisesti tasavallan presidentti Alexander Stubb puheissaan eri puolilla maailmaa, viimeksi viime viikolla Intian tärkeässä Raisina Dialogue -tapahtumassa. Olin tapahtumassa itsekkin, ja Stubbin puhe sai tuolta osin melko innostuneen vastaanoton. Myös vierailuissani Etelä-Afrikassa ja Uzbekistanissa pian Stubbin niihin suuntautuneiden vierailujen jälkeen paikalliset keskustelukumppanini nostivat Stubbin roolia tältä osin esiin enimmäkseen positiivisessa sävyssä.

Lievää kritiikkiä kuulin siitä, että globaalien etelän liehittely saattaisi olla osittain taktista, ja varsinaisena päämääränä saattaisi olla globaalien etelän äänien saaminen, kun Suomi pian hakee YK:n turvallisuusneuvoston vaihtuvan jäsenen paikkaa. Yhden eteläafrikkalaisen kommentaattorin mielestä Stubb pyrki ehkä turhankin innokkaasti esiintymään eräänlaisena globaalien etelän äänitorvena. Viimeisimmässä puheessaan Intiassa maaliskuussa 2026 Stubb tosin korosti rooliaan nimenomaan globaalia etelää kuuntelevana globaalien pohjoisen edustajana.

Suomen muusta näkyvyydestä

Suomen maabrändiä voi suuressa osassa globaalia etelää pitää suhteellisesta näkymättömyydestään huolimatta kohtalaisen hyvänä. Aiempien Pisa-tutkimusten pönkittäminen maine hyvän koulutuksen maana on kiirinyt aika moneen paikkaan. Maine elää, vaikka Suomen sijoitus Pisa-rankingeissa on laskenut. Onnellisuusmittausten toistuvat kärkisijat on myös huomattu monissa piireissä. Suomalaisten liikeyritysten kansainvälistymisessä maabrändi on joitakin poikkeuksia lukuunottamatta ollut kohtalaisen hyvä. Metsäyhtiöiden toiminta sai 1990-luvulla vahvaakin kritiikkiä Kaakkois-Aasiassa sekä ympäristö- että ihmisoikeusaktivisteilta.

Etelä-Amerikassa erityisesti aluksi Botnian ja sittemmin UPM-Kymmeneen sekä pitkään myös Stora-Enson toiminta on herättänyt paikoitellen hyvinkin tiukkaa kritiikkiä jopa

suomalaiskolonialismista. Stora Enson sellutehdashankkeet ja eukalyptusviljemät ovat kohdanneet 2000-luvulla vastustusta erityisesti Brasiliassa vaikutusvaltaisen Maattomien maatyöläisten liikkeen MST:n piirissä. Kaikista maailman maista Uruguay on se, jossa Suomi on Helsinkiin rekisteröityjen yritysten kautta eniten näyttäytynyt eräänlaisena suurvaltana. Uruguayn historian suurimmat investoinnit ovatkin suomalaisten yritysten tekemiä. Erityisesti Botnian (sittemmin UPM:n) sellutehdashanke 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä Uruguayn ja Argentiinan välisellä rajajoella sai suurta näkyvyyttä ja kiristi merkittävästi Uruguayn ja Argentiinan välisiä suhteita. Tiukin kritiikki Uruguayn puolella sijaitsevaa tehdasta kohtaan tuli vastarannalta Argentiinasta. Siihen liittyi myös vihaisia mielenosoituksia Suomen suurlähetystön edustalla Buenos Airesissa. Toisaalta itse Uruguayssa kansalaisten enemmistö ja maan hallitukset ovat suhtautuneet suomalaisiin selluhankkeisiin enimmäkseen myönteisesti, vaikka sielläkin näkyvä vähemmistö on puhunut suomalaiskolonialismista.

Suomen nykyisen hallitukseen liittyneet rasismikohut eivät ole olleet valtavan näkyviä Euroopan ulkopuolella. Poikkeuksena on viimeisin silmien vääntelyyn liittyvä kohu, joka aiheutti jonkin verran mainehaittaa Itä-Aasiassa.

Nämä siis vain alustavia huomioita huomista kuulemista varten. Minulle voi vielä vinkata, mihin erityisesti valiokunnassa toivottaisiin panostani.